

Відділ культури і туризму
виконавчого комітету Славутицької міської ради
Славутицька міська централізована
бібліотечна система

«Поет із некла»

До 120-річчя від дня народження

Тодося Осьмачки

Бібліографічний покажчик

Славутич 2015

Даний бібліографічний покажчик підготовлено відділом довідково-бібліографічного обслуговування загальноміського бібліотечно-інформаційного центру м. Славутич.

Видання присвячене відзначенню у 2015 році 120-річчя від дня народження Т. Осьмачки – українського поета і прозаїка, перекладача, представника символізму, експресіонізму та неоромантизму.

Покажчик містить біографію, публікації про твори поета, видання та статті про його життя і творчість, розробки уроків, позакласних заходів, сценаріїв, інтернет-ресурси про життя і творчість Т. Осьмачка.

Посібник розрахований на широке коло читачів.

Укладачі:

Соловйова Л.О., Панова Л.І.

Янченко О.О.

Комп'ютерний набір:

Соловйова Л.О.

Відповідальна

за випуск:

Портная Н.В.

*Поезія Осьмачки – це поезія єдиного,
як смерть, відчаю, що проймає кожну
людину й світобудову.
Юрій Шерех.*

Народився Тодось Осьмачка 4 травня 1895 року в селі Куцівка на Черкащині в родині сільського робітника Степана, який працював у маєтку поміщика Терещенка, а потім самотужки здобув фах і славу хорошого ветеринара. З великого гурту своїх дітей батько спромігся дати середню освіту лише найстаршому синові – Тодосю. Вищу Осьмачка здобував уже самотужки. Замолоду Осьмачка вчителював у народних школах.

Під час світової війни за свою поему «Думи солдата» був відданий під військово-політичний суд. Але революція внесла свої корективи. З 1920 року він інструктор з підготовки робітників освіти в Кременчуку. Навчається в Київському Інституті народної освіти (так тоді звався університет). В студентські роки почалася його участь у літературному житті. Спершу він був членом Асоціації Письменників (АСПИС), яку очолював Микола Зеров, а потім «Ланки» (МАРС), до якої входили Г. Косинка (найближчий товариш Осьмачки), Б. Антоненко-Давидович, Є. Плужник, В. Підмогильний.

Перша збірка поезій Т. Осьмачки «Круча» з'явилася друком 1922 року, засвідчивши, може, одну з найнадійніших сил, писав С. Єфремов у «Історії українського письменства». Її відзначала глибина образності, блискуча народна мова та епічний стиль дум. 1925 року виходить друга книжка поезій – «Скитські вогні», яку можна було б назвати гімном українському степові:

Гей, степе мій,
Підпер ти ріками моря,
Щоб не схитнулися вони
На ниви хлібороба.

– Поет прагне образно простежити історичний шлях України – пройти «по шляху віків» і, таким чином, усвідомити, куди ж летить новий вік, і як буде стелитися доля українського

народу. Поета огортають тривожні передчуття нових кривавих збурень, які зачаїлися в ідилічних пейзажах. Та він зберігає віру в можливість утримання рівноваги завдяки утвердженню сильного «Сьогодні». Однак те «сьогодні» накопчується на нього страшними звістками із рідного села Куцівки від батька, який просить чим-небудь допомогти, бо в селі голод, а вози з мертвими риплять сільськими дорогами, як журавлі. Осьмачка-студент також голодний і обдертий, з мізерним заробітком за вчителювання в одній із київських шкіл, вимітає цвілі крихти хліба з шухляд і прагне виповісти гірку пісню рідного села:

А ті ж крихти, в ногах живі,
З стола небес
Хай рідний вітер на папір
Мені зідме!

Разом із побратимами з «Ланки» Тодось Осьмачка поділяє біль і тривогу за долю українського села. Любить і поважає Павла Тичину, щоправда не раз дорікаючи йому за незрозумілі компроміси. Радить «взяти у торбину запасу та ходити по селах, а потім уже комінтерн воспівати. А то добре, сидівши в Києві, обклавшись книжками, бути революціонером». На останній закид Тичина образився. Можливо й через те, що Тодось Осьмачка дорікав йому за помітне «позичання» в нього образів. 1922 року Тичина записав: «Осьмачку не люблю. Хай собі він буде геній, а не я – не в тім річ»

Останньою книгою Осьмачки, яка була надрукована в підрадянській Україні, була збірка «Клекіт» (Київ, 1929).

У цій збірці Осьмачка друкує вірш «Деспотам», в якому звертається до закутого в ланці, працюючого свого народу, який годують у казармах на заріз і чию працю забирають «розбоєм в білий день», передрікає йому падіння «під кригу ланцюгів» і спів «присмаглими губами чужих пісень із городів». Осьмаччині книжки підтвердили прогноз Сергія Єфремова про нього, як про «одну з найнадійніших сил» серед тодішнього літературного молодняку. Після Шевченка він вище за будь-кого іншого підняв у поезії могутній і трагічний образ українського

селянства, що було найбільшою рушійною силою революції, а потім стало найбільшою її жертвою. Цій трагедії він надав космічних вимірів.

У 1930 році ще вийшов друком Осьмаччин переклад Шекспірового «Макбета», а поема «Дума про Зінька Самгородського» так і не була надрукована. Пізніше вона ввійшла до збірки «Сучасникам» (1943). Тим часом криваві тридцяті роки вже забрали перших близьких друзів поета – Григорія Косинку, Дмитра Фальківського, Валеріана Підмогильного. Хвиля доносів у вигляді літературно-критичних статей затаврувала й самого Осьмачку: «ворог народу», «бандит». Він розумів, що на нього чекає трагічна доля його друзів. Рятуючись від репресій, Осьмачка пробирається на Поділля, маючи намір нелегально перейти через польський кордон. Його заарештовують і відправляють під конвоєм аж у Свердловськ, але дорогою Тодось Степанович втікає і знову прямує на Поділля з тим самим наміром. Цього разу його відправляють у тюрму за звинуваченням у шпигунстві.

Очікуючи цілком ймовірну кулю в потилицю, Осьмачка приймає останнє рішення – боротися далі, але «не засобом сили, а засобом слабості» і симулює божевілля. Його переводять в психіатричну лікарню в Києві. Усю моторошність тієї ситуації пізніше він змалював у повісті «Ротонда душоубців» (1956).

1943 року у Львові він видає свою четверту книжку «Сучасникам». 1944 року Осьмачка пише повість «Старший боярин» – першу світлу книгу, позбавлену страшних картин пекельного та жорстокого життя. Однак лише через рік поет повертається у «прокляті роки» у поемі «Поет», сповненої особистісними враженнями й переживаннями круговерті репресій. 1947 року поема на 23 пісні вийшла в світ у чудовому мистецькому оформленні художника М. Дмитренка з присвятою «Пам'яті єдиного мого друга і найблагороднішої людини між людьми, мені знаваним, мого батька Степана Осьмачки».

У 1953 році вийшла збірка «Китиці часу», де було зібрано вірші 1943-1948 рр. Після цього письменник ще активніше

працює у жанрі прози: повість «План до двору» (1951), книжка «Ротонда душогубців» (1956), перекладає О. Уайльда і У. Шекспіра, виступає з есеїстичними роздумами про Шевченка й природу мистецької діяльності. Однак нерозуміння земляків-критиків, глуха й байдужа читацька аудиторія, до якої апелював Тодось Осьмачка в надії зібрати кошти на видання своїх творів, посилювали відчай і безвихідь письменника.

У своїх мандрівках по світу він ніколи не зупинявся, переслідуваний, Тодось Осьмачка прагне зосередитися на творчих справах. Часто виступає перед українськими громадами, та страх і підозри змушують його знову зриватися з місця, й переїжджати від країни до країни.

6 липня 1961 року на одній з вулиць Мюнхена він упав під ударом нервового паралічу. Стараннями друзів його літаком перевозять до США і кладуть на лікування в психіатричну лікарню «Пілгрім Стейт Госпітал» поблизу Нью-Йорка. Та вийти з госпіталю хворому поетові, який вимріявав нову збірку поезій і афоризмів «Людина між свідомістю і природою», не судилося. 7 вересня 1962 року на 67 році життя Тодось Осьмачка помер.

Твори Т. Осьмачки

Осьмачка Т. Из-під світу: Поетичні твори. / Т. Осьмачка. – Нью-Йорк: Укр. Вільна Академія Наук у США, 1954. – 317 с.

Осьмачка Т. Поезії / Упоряд. та приміт. Л. Світайло. Передм. Л. Жулинського / Т. Осьмачка. – К.: Рад. письменник, 1991. – 252 с.

Осьмачка Т. // Атом серця: Укр. поезія першої половини ХХ ст.: Для ст. шк. віку / Упоряд., передм., приміт. Ю. Коваліва. – К.: Веселка, 1992. – С. 192-195.

Осьмачка Т. Поезії / Т. Осьмачка // Березіль. – 1991. – № 2. – С. 149-156.

Осьмачка Т. Поезії / Т. Осьмачка // Вітчизна. – 2003. – № 7-8. – С. 120-132.

Осьмачка Т. Поезії. План до двору: Уривок з повісті / Т. Осьмачка // Дивослово. – 2000. – № 5. – С. 58-62.

Осьмачка Т. Поезії / Т. Осьмачка // Українська література: Хрестоматія для 11 кл. серед. навч. закладів / Упоряд. Р. Мовчан, Ю. Ковалів. – Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 1999. – С. 57-59.

Осьмачка Т. Романс; До степу: Вірші / Т. Осьмачка // Степова пектораль. Поетична антологія. Від Т. Шевченка до наших днів / Упорядник А. Глушак. – Одеса: Маяк, 2011. – С. 83-85.

Осьмачка Т. Ротонда душогубців: Оповідання / Т. Осьмачка // Дзвін. – 1996. – № 4. – С. 3-72.

Осьмачка Т. Старший боярин / Т. Осьмачка // Дзвін. – 1995. – № 4. – С. 19-39.

Осьмачка Т. Старший боярин. План до двору: Повісті / Т. Осьмачка. – К.: Укр. письменник, 1996. – 239 с.

Осьмачка Т. Старший боярин / Т. Осьмачка // Проза Мистецького Українського Руху: тексти та інтерпретації / Упорядн. Світлана Шліпченко. – К.: Книга, 2013. – С. 483-566.

Осьмачка Т. Старший боярин: Роман (Скорочено) / Т. Осьмачка // Українська література. 11 клас: Хрестоматія / Упоряд. О. Борзенко, М. Сподарець. – 3-тє вид., перероб. і доп. – Харків: Веста: Ранок, 2008. – С. 412-431.

Осьмачка Т. Твори / Т. Осьмачка // Живиця: Хрестоматія укр. літ. ХХ ст.: У 2 кн. – Кн. 1 / За ред. М. Конончука; Упоряд. М. Конончук, Н. Бондар, Т. Конончук. – К.: Твім інтер, 1998. – С. 548-572.

Осьмачка Т. Твори / Т. Осьмачка // Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст.: У 3-х книгах. – Кн. 2. – К.: Рось, 1994. – С. 114-146.

Про життя і творчість

Андрусенко В. П. Тодось Степанович Осьмачка. Повесть «Ротонда душегубцев» // В. П. Андрусенко, Л. С. Загребельная, Е. В. Козырь, Л. П. Петрова 50 знаменитых украинских книг. – Харьков: Фолио, 2004. – С. 227-237. – (100 знаменитых).

«Вільно творити не можу...»: Тодось Осьмачка // Сучасність. – 1995. – № 5. – С. 140-145.

Дзюба Т. «Поет із пекла» (Тодось Осьмачка як спроба концепції особистості) / Т. Дзюба // Сіверянський літопис. – 2004. – № 2-3. – С. 87-90.

Дончик В. «Важко сказати, хто все це міг би витримати»: Тодось Осьмачка у змалюванні М. Слабошпицького / В. Дончик // Дивослово. – 2003. – № 12. – С. 67-69.

Дончик В. Г. Із пекла до раю: Художньо-документальний портрет Т. Осьмачки / В. Г. Дончик // Доля української літератури – доля України: Монологи й полілоги. – К.: Грамота, 2011. – С. 65-71.

Дончик В. Г. Тодось Осьмачка: смальта в мозаїці / В. Г. Дончик // Доля української літератури – доля України: Монологи й полілоги. – К.: Грамота, 2011. – С. 62-64.

Єфремов С. Тодось Осьмачка / С. Єфремов // Історія українського письменства. – К.: Феміна, 1995. – С. 641-643.

Жулинський М. Осьмачка Тодось / М. Жулинський. // Слово і доля: Навч. посібник. – К.: Видавництво А.С.К., 2006. – С. 416-429.

Зборовська Н. Від «старшого боярина» до «нареченого»: психосоціальна проблематика повістей Тодося Осьмачки / Н. Зборовська // Дивослово. – 2010. – № 5. – С. 50-54.

Зборовська Н. На згрищі спаленої душі: За прозою Т. Осьмачки / Н. Зборовська // Сучасність. – 1997. – № 6. – С. 137.

Зборовська Н. «Танцююча зірка» Тодося Осьмачки / Н. Зборовська. – К.: МСП «Козаки», 1996. – 63 с.

Кодлюк Я. Тодось Осмачка / Я. П. Кодлюк, Г. С. Одинцова. // Сто двадцять розповідей про письменників: Довідник для вчителя початкових класів. – К.: Наш час, 2006. – С. 102-104.

Козак С. Тодось Осмачка / С. Козак // Літературна Україна. – 2012. – 16 серпня. – С. 10-11.

Колесниченко-Братунь Н. «Старший боярин» Т. Осьмачки і традиції європейської прози / Н. Колесниченко-Братунь // Дзвін. – 1995. – № 4. – С. 59-64.

Конончук Т. І. Осьмачка Тодось / Т. І. Конончук // Живиця: Хрестоматія укр. літ. ХХ ст.: У 2 кн. – Кн. 1 / За ред. М. М. Конончука; Упоряд. М. М. Конончук, Н. І. Бондар, Т. І. Конончук. – К.: Твім інтер, 1998. – С. 543-547.

Куценко Л. Вивчення поезії «Пам'яті Т. Осьмачки» Є.Маланюка / Л.Куценко // Дивослово. – 2002. – № 6. – С. 46-47.

Лавріненко Ю. Героїчні почуття вічної правди й краси народу: До 100-річчя від дня народження Т. Осьмачки / Ю. Лавріненко // Дивослово. – 1995. – № 1. – С. 4-5.

Маланюк Є. Пам'яті Т. Осьмачки: [Вірш] / Є. Маланюк // Невичерпальність: Поезії, статті: Для ст. шк. віку / Упоряд., передм. та приміт. Л. Куценка; Худож. оформл. М. Пшінки. – К.: Веселка, 2001. – С. 192.

Оліфіренко С. М. Осьмачка Тодось // С. М. Оліфіренко, В. В. Оліфіренко, Л. В. Оліфіренко Універсальний літературний словник-довідник. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2008. – С. 263-264.

Осьмачка Тодось // Україна: Для дітей серед. шк. віку / Авт.-упоряд. В. М. Скляренко. – Харків: Фоліо, 2006. – С. 373. – (Дитяча енциклопедія).

Осьмачка Тодось // Українська література. 11 клас: Хрестоматія / Упоряд. О. І. Борзенко, М. П. Сподарець. – 3-тє вид., перероб. і доп. – Харків: Веста:Ранок, 2008. – С. 410-412.

Осьмачка Тодось // Українські письменники: Довідник. – К.: Велес, 2013. – С. 181-185.

Осьмачка Тодось // Усі українські письменники / Упорядники Ю. І. Хізова, В. В. Щеголева. – Харків: Торсінг плюс, 2008. – С. 346-350.

Осьмачка Тодось Степанович // Провідники духовності в Україні: Довідник / За ред. І. Ф. Кураса. – К.: Вища шк., 2003. – С. 281-282.

Покальчук В. Тодось Осьмачка: Фрагмент зі спогадів / В. Покальчук // Сучасність. – 1995. – № 6. – С. 146-147.

Скорський М. Захальєвна книжка Т. Осьмачки / М. Скорський // Київ. – 1998. – № 1-2. – С. 133.

Скорський М. «Не знало серце в світі щастя...»: Невідомі сторінки біографії Т. Осьмачки / М. Скорський // Київ. – 1995. – № 2-3. – С. 124-130.

Скорський М. Радості і болі рідної землі: Деякі аспекти прози Т. Осьмачки / М. Скорський // Дивослово. – 1995. – № 5-6. – С. 53-57.

Слабошпицький М. К 120-летию со дня рождення Тодося Осьмачки: Інтерв'ю с писателем М. Слабошпицьким / вела Ольга Унгурян // Факты. – 2015. – 3 июня. – С. 6.

Слабошпицький М. Кого любить Америка: Фрагмент із біографічного роману «Поет із пекла», присвяченого долі Т. Осьмачки / М. Слабошпицький // Літературна Україна. – 2003. – 16 січня. – С. 4-5.

Слабошпицький М. Поет із пекла: Тодось Осьмачка / М. Слабошпицький // Поет із пекла: Романи / Передмова В. Базилевського, післямова Н. Грабовського. – К.: Грамота, 2008. – С. 513-813. – (Серія «Б-ка Шевченківського комітету»).

Слабошпицький М. «Малий ренесанс» і бурі в мурі: Фрагменти з роману « Поет із пекла»: Роман-біографія, присвячений життєвій долі Тодося Осьмачки / М. Слабошпицький // Дивослово. – 2003. – № 1. – С. 3-9.

Слабошпицький М. Поет із пекла: Тодось Осьмачка: Роман-біографія / М. Слабошпицький // Київ. – 2003. – № 4. – С. 18-45.

Слабошпицький М. Поет і черниця: Роздуми над поезією Т. Осьмачки / М. Слабошпицький // Слово і час. – 1995. – № 5-6. – С. 35-43.

Слабошпицький М. Сон про Україну: Штрихи до портрета Тодося Осьмачки / М. Слабошпицький // Українська мова і література в школі. – 1992. – № 2. – С. 54-58.

Слабошпицький М. «Щось з ґрунту, міцне і сильне...»: До 100-річчя Тодося Осьмачки / М. Слабошпицький // Вітчизна. – 1995. – № 5-6. – С. 124-134.

Стефаник Ю. Матеріали до характеристики життя й творчості: Спогад про Тодося Осьмачку / Ю. Стефаник // Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст.: У 3-х книгах. – Кн. 2. – К.: Рось, 1994. – С. 108-114.

Харчук Р. Тодось Осьмачка. – (Поети української діаспори) / Р. Харчук // Березиль. – № 2. – С. 149-150.

Шерех Ю. Над Україною дзвони гудуть: Про Тодося Осьмачку / Ю. Шерех // Дивослово. – 1995. – № 1. – С. 6-10.

Розробки уроків та сценарії

Кисілевська-Ткач Л. Три уроки з літератури: Тодось Осьмачка / Л. Кисілевська-Ткач // Українська мова і література в школі. – 1993. – № 7 – С. 44-45.

Поліщук В. «Я знов самотній і проклятий...»: Поезія Т. Осьмачки у 8-му класі / В. Поліщук // Українська мова і література в школі. – 1993. – № 9. – С. 24-25.

Інтернет-ресурси

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D1%81%D1%8C%D0%BC%D0%B0%D1%87%D0%BA%D0%B0_%D0%A2%D0%B5%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B9_%D0%A1%D1%82%D0%B5%D0%BF%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87 – Вікіпедія.

<http://slovoprosvity.org/2012/09/21/%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D1%81%D1%8C-%D0%BE%D1%81%D1%8C%D0%BC%D0%B0%D1%87%D0%BA%D0%B0-1895-1962-%D0%B4%D1%83%D1%85-%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B0/> – Тодось Осьмачка.

<http://www.poetryclub.com.ua/metrs.php?id=288&type=tvorch> – Тодось Осьмачка. Творчість.

<http://www.poetryclub.com.ua/metr.php?id=288&type=biogr> – Тодось Осьмачка. Біографія.

<http://ukrlife.org/main/evshan/25poetiv14.html> – Тодось Осьмачка: Українське життя в Севастополі.

http://onlyart.org.ua/?page_id=34753 – Біографія Т. Осьмачки.

http://osvita.ua/vnz/reports/ukr_lit/15487/ – Поетика символізму Тодося Осьмачки.

<http://www.oblosvita.kiev.ua/4801/feodosij-stepanovich-osmachka/> – Феодосій Степанович Осьмачка: Біографія.

<http://www.ukrlit.vn.ua/author/osmachka.html> – Тодось Осьмачка: Твори, біографія, статті.

<http://www.ukrlit.vn.ua/article/1246.html> – Матеріали до характеристики життя й творчості (Тодосій Осьмачка).

<http://www.ukrlit.vn.ua/article/1247.html> – Проблема Бога і божественного в міфі про Україну Тодося Осьмачки. Ольга Слоньовська.

Зміст

Біографія Т. Осьмачки.....	3
Твори.....	7
Про життя і творчість.....	8
Розробки уроків та сценарії.....	12
Інтернет-ресурси.....	12